

בעזה"ת

תשובת

מרן הגאון הגדול רבי יחזקאל ראטה שליט"א
אבדק"ק קארלסבורג

באם יש אנשים שמנגדין להיתר העירוב
אם אוסרין על המתירין
ואם יכולין לזכות להם בפת נגד רצונם

* * *

בארא פארק שנת תש"ס לפ"ק

תשובת מרן הגאון הגדול רבי יחזקאל ראטה שליט"א אנדק"ק קארלסבורג

באם יש אנשים שמנגדין להיתר העירוב אם אוסרין על המתירין ואם יכולין לזכות להם בפת נגד רצונם

בדבר אנשים שמתנגדין להיתר העירוב אם יכולין לזכות להן בפת העירוב. הנה אף שכבר דיברו בזה גאוני קדמאי ה"ה השואל ומשיב, הבית יצחק אם יש אנשים שאינם רצונם בעירוב אם מתבטל עבור זה כל העירוב, מסקנתם הוא, דיכולין לערב אפילו שלא מרצונם עיי"ש בדבריהם בשו"מ מהדו"ת חלק ב' סימן ס"ב, ובית יצחק חלק יו"ד בקו"א סי' ח', ועיין ג"כ בשו"ת ובחרת בחיים להגרש"ק ז"ל סימן קכ"ג ובשו"ת חזון נחום סימן מ"ב שכתבו לצדד להתיר. אכן הם מיירי באופן שאין רצונם בעירוב מחמת פריקת עול וכדומה ובאופן זה מסיקין להתיר, אכן בנידון דידן שהמדובר הוא ביהורים שומרי תורה ומצוות אלא שמנגדין לזה מחמת שאין מועיל עירוב עפ"י דין לפי דעה, איך הדין בזה אם יכולין לזכות להן בפת העירוב שעכ"פ אותן שרעתם להתירא יוכלו לטלטל.

הנה אם המתירין הן כח בית דין, פשוט הוא דיכולין האוסרין לזכות בהעירוב בכדי שלא יאסרו על המתירין, היות שהמתירין הם כח בי"ד לעצמן, ובהלכה הן עושין, א"כ לא שייך לא תתגודדו וכמו שביארנו בעמק התשובה ח"א סימן קי"ב עיי"ש דאף המנגדין לזה עכ"ח סוברין שהמתירין עושין לעצמן כדון, עיין מה שכ"ג בעמק התשובה ח"א סי' קי"ב וסי' קמ"ה בענין דבר שיש שמחזיקין בו איסור מ"מ מותרין ליתנו למי שנוהג בו היתר, והבאנו מתשו"מבי"ט ח"א סי' כ"א ומתשו"מ כת"ס יו"ד סי' ע"ז שהביאו ראי' מריש יבמות מהא דלא נמנעו ב"ש מב"ה לישא נשים זו מזו עיי"ש. וא"כ ה"נ בנידון דידן אעפ"י שאלו אוסרין ואלו מתירין, מותרין האוסרין לזכות בהפת בכדי שיוכלו המתירין לטלטל.

ואפי' אם הוא באופן דנקיטא להו דאין העירוב כשר וא"א לערב, אין כח בי"ד חזק עליהן לכפות אותן לדיעותיהן, כגון שיש להו בי"ד לפני עצמן ונקיטא להו דהעירוב פסול, מ"מ המתירין לעצמן כדון עושין וא"א לחלוק ע"ז, ושפיר יכולין להצטרף להמתירין ואין בזה משום לפ"ע, וכאשר ביארנו בעמק התשובה שם.

אכן אם אעפ"י כ צווחין ואומרין שאינן רוצין ומוחין ואינו רוצין לזכות בעירוב, לכאורה ככה"ג אוסרין הן על העיר, לא מיבעי' אם אין בידנו לכופן כגון שהן כח בי"ד לעצמן א"כ אין בידנו לזכות בע"כ, אלא אפילו אם היא באופן שכופין אותן לדעות המתירין, מ"מ אין יכולין לזכות להו בפת בע"כ, דוכי' צריך להיות ברצון או בסתמא דוכין לאדם שלא בפניו, אבל בעל כרחו א"א לזכות לו, וראיתי אחר כך שכ"כ בפרמ"ג סי' שס"ז בא"א סק' ג' דבעל כרחך אי אפשר לזכות.

וא"כ בעיירות הגדולות שנמצאים כמה תלמידי חכמים דלא ניחא להו בהאי עירובא צריך עיין איך מוכין לאותן שאינן רוצין בעירובן, וצ"ל דמ"מ ע"י כח בי"ד אפשר לכפות אפי' לזכות להן, וא"כ אם המתירין הן כח בי"ד

^א וז"ל בעמק התשובה שם סי' קי"ב עמ' קנ"ז: "וכשרנתי בדבר זה לפני הגאון הגדול הישישי עמוד ההוראה כקש"ת מו"ה זאב מינצבערג ז"ל בעהמ"ח ספר שארית ישראל, העירני שבשו"מבי"ט ז"ל ח"א סי' כ"א עמד כבר על המחקר לענין אותן הנהגים לאכול פירות שביעית של עכו"ם בקדושת שביעית. אם מותרין למכרן לאותן שאין נזהרים בו, והביאו ג"כ ראי' הנ"ל מיבמות דלא נמנעו ב"ש מב"ה, וכמו שכתבנו בשם הכת"ס ז"ל עכ"ל שם.

יכולין לזכות אף לאותן שמנגדין לזכות ואף שהמנגדין ג"כ הן ב"ד לעצמן, מכיון שעפ"י דין יש בידם לערב ואין ביד המנגדין לעכבם וכנ"ל, א"כ שוב שייך בדבר זה כופין על מדת סדום, ועי' בשו"ת מחזה אברהם או"ח סי' ע"ג שצידד ג"כ להתיר מצד כפיית ב"ד הזכות אפי' בעכ"ח, ואף דבמסקנתו דחה צד היתר, זה (רק) בנידון דידי', עיי"ש שטעמו משום דשם רצו גם צד המנגדין בעירוב אלא שנתקוטטו מי שיהי' המזכה לחבירו, משא"כ בנידון דידן שאינם רוצים כלל בעירוב אשר לדעת המזכים יש לתקן עירוב ועפ"י הדין וההלכה יש להם הזכות לעשותו, שייך שפיר צד קולא זאת של המחזה אברהם.

*

ועי"ל דשייך בזה זיכוי בעל כרחך מדין כופין אותו עד שאומר רוצה אני, ואף שצווח ואומר איני רוצה מ"מ אנן אמרינן שרוצה מדין כופין אותו, ואף דלגבי גט דהדין שצריך להיות משל בעל לכאורה אינו מועיל באם צווח ואומר שאינו רוצה לזכות בהנייר, אף להשיטות שא"צ לומר רוצה אני עיין בשו"ת חות יאיר סי' נ"ה מ"מ בצווח ואומר שאינו רוצה אין מזכין בעל כרחך עד שיאמר רוצה אני, אכן לענין זיכוי עירוב דהקילו בקנינו לכל מי שיתוסף אע"ג דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו ואיך יכול להקנות, [וצ"ל בזה המטעם ברירה ובדרבנן, והוא קצת דחוק דמשמע לכאורה דלכו"ע מועיל עיין בספר ישועות יעקב סימן שס"ו סק' ד'], ועוד בכמה דברים שהקילו בקנינו עיין בתוס' בפ' חלון ע"ט ע"ב, אפשר לומר דבמקום שהדין הוא שכופין אפשר לזכות להם אפי' בעל כרחם.

והגני מן הראוי להביא כאן מה שהעירוני מע"כ מחו' הרב הגה"ג וכו' מוהר"ר פסח מיללעד שליט"א לכאורה ענין זה אי אמרינן שרוצה היכי דהדין הוא שכופין אותו אף שצווח ואמר איני רוצה תליא במחלוקת הב"י והריב"ש ביו"ד סימן רכ"ח בענין התרת נדר שהודר על דעת רבים דקיי"ל ראין לו התרה בלא דעתם אא"כ יש מצוה בהתרהו, וכתב שם הב"י וז"ל נראה דס"ל דא"צ לשאול את פיהם ומטעמם כדכתבו התוס' והרא"ש בשם ר"ה דטעמא משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה ואיכא למיבעי היכא דקיימי הנך רבים וצוחי דלא ניחא להו בהתרה זו אף על פי שהוא לדבר מצוה והוי' ג"ל דאפי"ה נשאל ומתירין לו דהא ודאי חזקה על כל איש ישראל הניחא ליה בעשיית מצוה והני דאמרי דלא ניחא להו יצרם תוקפם וכמ"ש הרמב"ם (בסופ"ב מהלכות גירושין) המעם שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני בגיטין לאותן שכופין ואל"כ לא הוי שרי להתיר בלי ידיעת הרבים דהוה לן למיחש שמא לא יסכימו שישאל על נדרו ונמצאת ההתרה בטלה והנדר קיים, אלא שהריב"ש כתב בח"א סימן תקי"א בהשובה על אחד שנשבע ע"ד הקהל גדולים וקטנים והיה בהתרתו דבר מצוה שאם יש מוחים בהתרתו אין מתירין לו שהרי הוא אמר שעל דעת כל הקהל הוא נשבע וכו' עכ"ל הב"י. הרי דפליגי בזה הב"י והריב"ש דלדעת הריב"ש אין מועיל במקום שצווח ואמר אינו רוצה, ולפי"מ דפסק הרמ"א ביו"ד כדברי הריב"ש בזה א"כ אינו מועיל במקום שצווח ואמר איני רוצה אף במקום שהדין הוא שכופין.

אכן אמר לי מע"כ מחותני לקיים דברינו בענינינו דמדין כופין זועיל אף שצווח ואמר איני רוצה, דהנה יש ליישב בטוב טעם דעת הריב"ש דלא ס"ל לגבי נדר ע"ד רבים היכי שיש צווחין ואומרינן שאינם רוצים דזועיל מדין כופין אותו עד שאומר רוצה אני, עפ"י מה שהעלה הקצוה"ח בסוף סימן רמ"ג לחלק בין דבר שבעיני דעתו ובין דבר

דלא בעינן דעתו אלא ניחא לי' בעלמא, דהיינו כגון בשליחות דבעינן דעתו, דלמדין מה אתם לדעתם אף שלוחכם אפי' ידעינן דניחא לי' לא סגי וכדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אעפ"י שידעינן דאילו הוי ידע הוי מייאש, אכן בזכיה דלא בעי דעת הוי מייאש, אכן בזכיה דלא בעי דעת חזינן לאדם שלא בפניו די בדידעינן דניחא ליה לחיד עיי"ש בשם הרשב"א חילוק זה דמשום זה אפשר להרום משלו על של חבירו שלא מדעתו משום דהוי לי' זכות ועיין ג"כ בקצוה"ח ריש סימן ק"ה דהעלה דע"כ זכיה לא הוי בשליחות ממש אפילו למ"ד זכיה מתורת שליחות הויה דאפי' שלא בפניו בלי ידיעתו כיון דניחא לי' שפיר דמי, אלא דהוי כמו שליחות עיי"ש היטב.

ומעשה יתיישב שפיר דעת הריב"ש הנ"ל הויה דבגדר על דעת רבים בעי דעתם א"כ במקום שמוחים אעפ"י שניחא להו כיון דמצוה הוא כמ"ש הב"י, מ"מ אין כאן דעתם ונדרו על "דעת" רבים הוי, ואין להקשות דלפי"ז אמאי שרינן לשאול על נדרו בלי לשאול את פיהם והא בעינן דעתם ולא די במה דניחא ליה, זה לא קשה דבמצוה הוי כדעתם כמ"ש בקצוה"ח סימן רס"ב דלדבר רשות אסור ליטל או לאכול חפץ חבירו אפי' ברור שנותן לי' אילו ידע, דבעי דעתו דווקא כדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת מ"מ בדבר מצוה כגון אתרוג מותר, וכן האריכו הב"י בסימן של"א ובטו"ז סק' ל"ד שם דבדבר מצוה אף בדבר דבעי שליח הוי כאילו שוויא שליח והוי כאתם ודעתם עיי"ש, ועיין עוד בקצוה"ח סימן שנ"ח דמי שנשטתה יורדין לנכסיו לפרנס אשהו ובניו משום דניחא לי' אע"פ שאינו לדעתו מ"מ כיון דמצוה הוא אע"פ שאין כופין עליו הוי כדעתו עיי"ש, וע"כ בגדר א"צ לשאול את פיהם אי הוי דבר מצוה אע"פ שצריך דעת משום דכדעת דמי, משא"כ כשמוחים בפירוש בזה היסר הדעת ולפיכך אע"פ שניחא יש, מ"מ דעתם אין כאן, (ומיושב גם דברי הב"י למה לא צריך לשאול פיהם אולי יש שמוחים ואין כאן דעת כיון דמצוה הוא הוי כדעתם להתיר). ולפי"ז בזכיה דלא בעי דעת דאפי' שלא בפניו הוי קנין מטעם חזינן לאדם שלא בפניו רק ניחא בעי הדרא וקיימא סברת הב"י דבמצוה מועיל במקום שכופין מטעם דניחא לי' אף שצווח ואמר שאינו רוצה.

וא"ש לפי"ז כאן לגבי עירוב דיועיל, ואף שצווחין ואומדין שאינן רוצים מטעם כופין דכאן גבי עירוב הא אנו באין רק מטעם זכי' וזכין שלא בפניו ולא בעינן דעתם, אלא ניחא לי', וזה מועיל במקום שכופין אף שצווח ואמר איני רוצה, אלו דברי מחותני הנ"ל והוא נכון מאוד.

והעירני מופלג אחד דמלשון תשובת הרשב"א ח"ג סימן רס"ג הביא הב"י בסימן שס"ז שכתב וז"ל תשובה בחצר שהוא בין שני מבואות אפי' אחד מן השוק מערב עליו לכולי עלמא וא"צ להודיע דזכות הוא לו וזכין לו לאדם שלא בפניו, וכש"כ אם עירב א' עליו משלו מערב, ודווקא שלא בפניו אבל בעל כרחו לא, וא' מבני החצר מערב עליו אפי' בעל כרחו "ואפילו משלו" מפני שהוא אוסר עליהן עכ"ל עיי"ש. הרי שכ' דא' מבני החצר מערב בעל כרחו ואפי' משלו דמשמעותו דכש"כ כשמוכה משל עצמו הרי דפשוט לענין עירוב דיוכל לזכות אפי' בעל כרחו והוא רא' נכונה בדיוק הלשון.

ואולי י"ל עוד מכיון דאתינא עלה דבכה"ג כופין משום מרת סדום, שוב אפשר לומר דכופין עליהם לבטל רשותם דמועיל לענין עירוב וכמבואר בסימן ש"פ, וזה אפשר כבר אפילו בעל כרחם משום דין הפקר בית דין וד"ל.

ועוד הי' נראה לומר מכיון דבעירוב קיי"ל שאין צריך שיהא בו שוה פרוטה וכמבואר בריש סימן שם"ו, א"כ אין צורך שיהא להן חלק ממש בגוף הפת, אלא שיהא מסור להם שיהיו להם רשות ליקח מזה הפת כשרוצין, ואף אם תאמר דכשמזכה לאחרים צריך שיהא בו שווה פרוטה דבלא"ה אין זה זכות, מ"מ כשמערב לרבים לאלפים ולרבבות כשיעור י"ח גרוגרות דלפי"ו בוודאי אין מגיע לכל אחד ואחד אפי' שוה פרוטה, וגם אין יודעו ומכירו עי' ברש"י סוכה דף כ"ז ע"ב ד"ה כל האזרח וז"ל דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה וא"א שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד עכ"ל. ואף התוס' לא חלקו עליו בזה אלא שכתבו שאין צורך לזה ועיין משכ"נ בספר מאי חנוכה בפסקי דינים סימן כ', הרי דבמקום דבעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בו צריך שיהא שווה פרוטה, ומכיון שכאן בעירוב לא מגיע שווה פרוטה לכל חד וחד כשמערב לאלפים, עכצ"ל דלא בעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בגוף הפת, דפחות משווה פרוטה הלא קיי"ל בכ"מ שאין בו דין ממון, וכש"כ בנידון דידן שאין מגיע לכל אחד ואחד אפי' כהודו של מחמ.

אלא שהעיקר בזה שיהא מסור לציבור שיהי' להם רשות ליקח, שעיי"ז מתערבין וחל העירוב, והגע בעצמך וכי יכול להקנות חלקו לאחר שאינו בכלל העירוב או להפקיר חלקו לאחר, אלא וודאי שהוא רק מסור להציבור ולא שיהא לו חלק בגוף הפת ממש וכמו שכתבנו, ועיין ברמב"ן עה"ת ויקרא א' עה"פ תקריבו דיש נפק"מ בין קרבן שותפין לבין קרבן ציבור, דקרבן ציבור אין פירושו שכל הציבור יש להן חלק בגוף הקרבן עיי"ש וה"נ בנידון דידן. [ועיין עוד בלשוננו של הלבוש סי' שם"ח ס"ג ואם הם יותר מי"ח וכו' ולא הטריחוהו חכמים יותר להיות גרוגרות לכל אחד וכו' וטעמא דשיעור שתי סעודות נ"ל כדי שיקנה אחד מהם דירת וקבוע לשתי סעודות וכו' ויהי' הוא כבעה"ב ואחרים יהיו כאלו דרים אצלו כי לא רצו להטריחו יותר וכו' ע"ש]

ובזה יתיישב שפיר מה דמועיל עירוב לכל מי שיתוסף אח"כ, דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו והוי כשוחט על מי שיעלה ראשון לירושלים דלא מועיל כשאין ברירה עיין פסחים דף פ"ט, ולמשכ"נ א"ש דכאן לא בעינן זיכוי אלא מסירה לציבור דהיינו שיהא מסור הפת הזה לכל מי שיתוסף, ומי שיתוסף יהי' לו ג"כ רשות ליקח מהפת, וזה הוי כתנאי ולא בעינן לבוא מטעם ברירה ודו"ק.

וכל זה מלבד הטעמים שכתבו גאוני קדמאי בעל שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' ס"ב ובית יצחק בחיו"ד בקו"א סי' ח' דלכאורה איתנייהו גם בנ"ד, ועיין ג"כ בשו"ת שבות יעקב סי' כ"ט דבמקום שנשכר ע"י שכירו ולקטנו של מלך מותר לטלטל בכל העיר וא"צ שום ביטול רשות וזה סיוע לדברי השו"מ שכתב כן, ועיין ג"כ בס' קצות השלחן סי' ק"ה סי"ד בבה"ש סק' כ"ו בסופו וז"ל ומיהו עכשיו ששוכרין הרשות משר העיר פשוט דמהני גם למי שלא רוצה לזכות בעירוב עיין ש"פ ד' דשכירות מהני גם לגבי ישראל עכ"ל, זה מה שנלע"ד.